

17.10.2023
Lausunto

Sivistysvaliokunnalle

Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton lausunto hallituksen esityksestä laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta (HE 46/2023 vp)

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry. – Finlands översättar- och tolkförbund rf. kiittää mahdollisuudesta lausua koskien luonnosta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta, joka koskee e-kirjojen ja e-äänikirjojen kirjastokäytön korvaamista.

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto on aatteellinen yhdistys, joka edustaa noin 1750 ammattikäntäjää ja -tulkkia, käännös- ja tulkkausalan opettajaa ja tutkijaa. E-kirjojen ja e-äänikirjojen kirjastokäytön korvaaminen koskee suurta osaa jäsenkunnastamme, etenkin kirjallisuuden kääntäjiä, joita kuuluu liittoon noin 400. Suomessa julkaistavasta kirjallisuudesta lähes puolet on käännöskirjallisuutta, käännettyä lastenkirjallisuutta jopa yli puolet (Suomen kustannusyhdistyksen tilaston mukaan vuonna 2022 julkaistusta kirjallisuudesta käännöskirjallisuutta oli 44,8 %, lasten- ja nuorten kirjallisuudesta jopa 53,6 %).

Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton lausunnon pääviestit

1. Kannatamme e-aineistojen käytön korvauksen laajentamista korkeakoulukirjastoihin
2. Verkkokirjahyllyt tulee ottaa muun kirjallisuuden e-käytön ohella mukaan e-aineistojen käytön korvaamisen piiriin.
3. Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto esittää äänikirjalukijoiden oikeutta korvaukseen poistettavaksi esityksestä, sillä valtion talousarviossa korvaus kirjastokäytön korvaamisesta on osoitettu suojattujen teosten tekijöille, ei kirjallisten teosten suullisille esittäjille. Kirjallisuuden tekijöiden (kirjailijoiden ja kääntäjien) työpanos on eri asemassa äänikirjan lukijoiden työpanoksen kanssa.
4. Yhdymme Sanaston 16.10.2023 esittämään lausuntoon sivistysvaliokunnalle.

1. E-aineistojen tekijöille korvausta myös korkeakoulukirjastokäytöstä

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry. kannattaa lämpimästi hallitusohjelman kirjausta, jonka mukaan ”toteutetaan e-kirjojen lainauskorvaus sekä edistetään kansallisen e-kirjaston perustamista”. Pidämme hyvin tärkeänä, että korvaus e-aineistojen lainaamisesta kirjataan lakiin ja ulotetaan yleisten kirjastojen lisäksi myös korkeakoulukirjastoihin ja että e-aineistojen lainauskorvaukseen on varattu ja varataan jatkossa sen edellyttämä määräraha.

Lainauskorvaukseen olisi kokonaisuudessaan tärkeää osoittaa tasokorotus, jotta korvaus saadaan korotetuksi pohjoismaiselle tasolle. Samalla tulisi varmistaa kirjastojen resurssit, jotta kirjastoissa on tulevaisuudessakin laajasti saatavilla monipuolisesti kirjallisuutta, sekä kotimaista että käännettyä kirjallisuutta. On koko Suomen etu, että teokset ovat laajasti lainattavissa – tämä edistää lukutaitoa, tuo tekijöille arvostusta, toimeentuloa ja pitää yllä omaa kirjallista kulttuuriamme.

2. Verkkokirjahyllyt tulee ottaa mukaan e-aineistojen käytön korvaamisen piiriin.

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto katsoo, että verkkokirjahyllyt tulee ottaa mukaan lainauskorvauksen piiriin. Fyysisten teosten lainaamisen ohella e-aineistojen käyttö kirjastoissa on yleistynyt. Hyvin suuri osa yliopisto-

väestä lukee teoksia verkkokirjahylypalveluiden kautta, ja tämä tarkoittaisi myös sitä, että fyysisten teoskappaleiden lainausmäärät laskevat, kun suuri osa lukijoita siirtyy verkkokirjahylyjen käyttäjiksi. Lainauskorvaus tai kirjastokäytön korvaus on alkujaan tarkoitettu korvaamaan tekijöille tulonmenetystä vastikkeettomasta kirjastokäytöstä ja on tekijän – ml. kääntäjän – näkökulmasta ongelmallista, jos tällaista korvausta ei saa verkkokirjahylypalveluista. Osa käännoesteoksista laaditaan suoraan e- ja e-äänikirjoiksi ja on kohtuullista, että lainauskorvausta vastaava korvaus ulotetaan e-aineistoihin verkkokirjahylyissä.

Tekijöitä ja teoksia tulee kohdella yhdenvertaisesti eikä voi olla niin, että tekijät saavat korvauksen osasta kirjastokäyttöä ja osasta eivät. Korkeakoulukirjastoissa fyysisten lainojen määrä on huomattavasti laskenut käyttäjien siirryttyä käyttämään kurssikirjoja ns. verkkokirjahylyissä. Mikäli lainauskorvausta ei saisi verkkokirjahylyjen kautta tapahtuvasta käytöstä, moni tekijä, jonka teoksia käytetään korkeakoulukirjastojen verkkokirjahylyjen kautta, saisi saman teoksen käytöstä vähemmän korvauksia kuin se tekijä, jonka teoksia lainataan yleisistä ja korkeakoulukirjastoista. Tekijöiden tulee olla oikeutettuja lainauskorvaukseen tai sitä vastaavaan korvaukseen, lainattiinpa teoksia yleisistä kirjastoista, korkeakoulukirjastoista tai verkkokirjahylyistä. Teknologianeutraalius tulisi uudessa e-aineistojen korvauksessa ottaa huomioon. Verkkokirjahylyistä tulisi jatkossa maksaa tekijöille lainauskorvaus tai sitä vastaava korvaus. Teoksia ja niiden tekijöitä tulee kohdella yhdenvertaisesti ja sekä kauno- että tietokirjallisuuden kääntäjille tulee varmistaa korvaus vastikkeettomasta kirjastokäytöstä.

3. Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto esittää äänikirjalukijoiden oikeutta korvaukseen poistettavaksi esityksestä.

Esityksen kohdassa 4.1 esitetään lainauskorvausta vastaavaa uutta korvausta myös äänikirjan lukijalle. Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto pitää perusteltuna rajata äänikirjan lukijat lainauskorvauksen ulkopuolelle, sillä miljoonan euron e-lainauskorvausmääräraha on myönnetty nimenomaan **kirjallisuuden tekijöille** e-aineistojen kirjastokäytön korvaamiseen ja määräraha on mitoitettu kattamaan sekä yleisten kirjastojen että korkeakoulukirjastojen e-aineistojen kirjastokäyttö. Äänikirjan lukijoille mahdollisesti maksettavaan korvaukseen tulisi osoittaa lisäbudjetti ja asiaa tulisi ennen sitä selvittää perusteellisesti.

Lainauskorvauksen tarkoitus on korvata teosten vastikkeettomasta kirjastokäytöstä aiheutuvaa tulonmenetystä tekijälle. Tekijöille lainauskorvaus on hyvin tärkeä. Kirjan tuotantoketjussa kääntäjä saa usein käännoispalkkionaan kertakorvauksen, minkä vuoksi lainauskorvauksen merkitystä kääntäjälle ei voi aliarvioida. Harvat kääntäjät saavat myynnistä rojaltiperustaista tuloa. Lainauskorvaus painetuista aineistoista muodosti Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton vuoden 2022 toteuttaman lainauskorvauksia koskevan tulotasotutkimuksen mukaan noin 30 % kirjallisuuden kääntäjien tulosta. Lainauskorvauksella on siis paljon merkitystä kääntäjille, jotta he voivat tulla toimeen luovalla työllään.

Äänikirjan lukijan työpanos on toki äänikirjan tuotantoprosessissa tärkeä, mutta se ei ole samaistettavissa tekijän (ml. kääntäjän) työpanokseen, sillä lukija ei osallistu varsinaisen itsenäisen ja omaperäisen teoksen tuottamiseen. Lukijalle työ saattaa usein myös olla sivutyö, jolla ansaitaan lisätienestiä, kun taas kääntäjälle työn on tarkoitus taata toimeentulo. Kannatamme lainauskorvauksen maksamista tekijänoikeuden haltijoille, emme lähioikeuksien haltijoille. Tekijällä (ml. kääntäjät) on teokseen tekijänoikeus, lukijalle esittävänä taiteilijana ei synny tekijänoikeutta, vaan tämä on tekijänoikeuslain mukaan esittävä taiteilija. Äänikirjan lukija ei osallistu sisällöntuottamiseen. Jotta lukijan panos saa lähioikeussuojaa, ei tarvitse ylittää teoskynnystä. Jos itsenäinen ja omaperäinen luomistyö arvostetaan samalle tasolle kuin esitys, jolle ei ole asetettu omaperäisvaatimuksia, lähioikeuden haltijoille maksettavan korvauksen ei tulisi missään nimessä olla samalla tasolla kuin tekijälle maksettava korvaus. Tällaisen uuden edunsaajaryhmän korvauksen syntymiseen liittyvät budjettivaikutukset on vähintäänkin tarkkaan selvitettävä ennen korvauksen käyttöönottoa. Mikäli korvausta tulevaisuudessa päätetään maksaa myös äänikirjan lukijoille, korvaus tulee toteuttaa niin, että myös lainauskorvauksiin ja sitä vastaaviin

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto –
Finlands översättar- och tolkförbund ry

korvauksiin osoitettavaa määrärahaa korotetaan. Uuden korvauksen ei tulisi vähentää kirjallisuuden tekijöiden (ml. kääntäjien) osuutta lainauskorvauksesta.

Selvittämättömien budjettivaikutusten vuoksi Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto esittää äänikirjalukijoiden oikeutta korvaukseen poistettavaksi esityksestä.

Helsingissä 17.10.2023

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Sirpa Alkunen'.

Sirpa Alkunen
Puheenjohtaja
Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Jenni Kaven'.

Jenni Kaven
Toiminnanjohtaja
Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto